

Володимир САВЧУК

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника*

ORCID:

ПЕРІОДИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Важливим питанням, яке підлягає вирішенню в контексті історичних джерел, є проблема періодизації кримінально-правової політики. Варто зауважити, що цьому питанню в літературі приділена належна увага.

Зокрема, П. Л. Фріс, говорячи про періодизацію кримінально-правової політики, встановлює важливі для вироблення власної періодизації принципи рамки: «Первинною для здійснення періодизації є кримінально-правова політика, оскільки саме вона визначає кримінальне право відповідної епохи, яке, що вже зазначалось, по суті є її інструментом. Виходячи з цього, в основу періодизації повинні бути покладені соціально-політичні характеристики, що визначали незалежність України, можливості прийняття та впровадження в дію національного кримінального законодавства» [1, с.39].

Базуючись на цих принципових позиціях вчений виділяє:

1-й період – кримінально-правова політика Київської Русі і феодальної роздрібненості (IX – XVII статті);

2-й період – кримінально-правова політика козацької держави (середина XVII – середина XVIII ст. – від Богдана Хмельницького до Кирила Розумовського);

3-й період – кримінально-правова політика періоду творення Української незалежної держави (1917 – 1922 р.);

4-й період – кримінальне законодавство Української РСР (1917 – 1991 р.);

5-й період – кримінально-правова політика законодавство незалежної української держави до ухвалення кримінального кодексу України (1991 – 2001 р.) [1, с.39].

У подальших працях П.Л.Фріс доповнив свою періодизацію ще одним періодом: «...6) сучасний період — період після прийняття першого національного Кримінального кодексу (5 квітня 2001 р. і по теперішній час)» [2, с. 67-68].

Схожу позицію займає й А. В. Савченко, який виділив такі періоди розвитку українського закону про кримінальну відповідальність:

«1) кримінальне законодавство Київської Русі та земель, що утворилися після феодальної роздробленості (IX – початок XIII століття);

2) кримінальне законодавство в період існування Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави та протягом перебування України під владою Речі Посполитої (перша половина XIII ст. – перша половина XVII ст.);

3) кримінальне законодавство козацької держави та під час перебування України в складі Австро-Угорської й Російської імперій (друга половина XVII – початок XX століття);

4) кримінальне законодавство періоду творення Української незалежної держави (1917–1921 роки);

5) кримінальне законодавство Української РСР (1917–1991 роки);

6) кримінальне законодавство незалежної України до ухвалення нового Кримінального кодексу (1991–2001 роки);

7) сучасне кримінальне законодавство (з 2001 р. і дотепер) [3, с.47].

С. Ф. Денисов пропонує поділ, вочевидь, відштовхуючись від відповідних історичних періодів:

1) заснування Київської держави – XI ст.;

2) період Київської держави – XI–XV ст.;

3) литовсько-польська доба – XV–XVI ст.;

4) доба козацтва – XVI–XVIII ст.;

5) занепад козащини й українського життя – XVIII ст. – 1917 рік;

6) радянський період – 1917–1991 роки;

7) українське відродження – 1991 рік – сьогодні [4, с. 10].

Поширеною є класифікація історії розвитку кримінального законодавства за чинністю джерел кримінального права та кримінального законодавства. За таким критерієм В. В. Кузнецов виокремлює 20 періодів розвитку кримінального законодавства України [5], а В. В. Бабаніна за цим же критерієм виділяє вже 25 [6, с. 79].

Наведені періодизації, безумовно, мають право на існування і є надзвичайно важливими для історико-правових досліджень кримінально-правової політики. У кожній з них є свої позитивні сторони, й деякі дискусійні моменти. Наприклад, А. В. Савченко, розглядаючи періодизацію, запропоновану П. Л. Фрісом, зазначає що «між п.п. 1 і 2, 2 і 3 спостерігається випадіння цілих століть, хоча у часи, про які не говориться П. Л. Фрісом, кримінальне право і законодавство України також певним чином розвивалося і мало свою специфіку» [3, с. 46].

У цьому контексті варто звернутися до досліджень І. В. Козича з приводу функцій кримінально-правової політики [7]. Вчений зазначає, що «...функції будь-якої політики як системи мають на увазі розподіл їх на т.зв. «вхідні» та «вихідні». Кримінально-правова політика будучи теж системою, також має відповідні функції, зумовлені її стратегічними завданнями забезпечення суспільства та мінімізації злочинності засобами кримінального права. Причому варто враховувати, що наведеним «вхідним» функціям кореспондує формування політики, а «вихідним» – її реалізація» [7, с. 97].

Звичайно, в контексті історико-правових досліджень не варто заглиблюватися у детальну класифікацію цих функцій, тим більше автор детально їх описав [7]. Для цілей вирішення проблеми періодизації кримінально-правової політики, слід звернути увагу, що ці функції притаманні «будь-якій» кримінально-правовій політиці – будь-якої держави чи будь-якого історичного періоду. Адже цілком зрозуміло що хтось (за І. В. Козичем – суб'єкти формування) політику формує, а хтось (за І. В. Козичем – суб'єкти реалізації) її реалізовує.

З моменту появи державно-владних відносин (та й задовго до них, якщо говорити про звичаєве право додержавних формувань), вакууму правового регулювання не існує (в т.ч. кримінально-правового). Незалежно від наявності суверенітету, можливості чи неможливості створення кримінально-правових норм, наявності власної території і контролю за нею чи окупації, в будь-якій окремо взятій часовій точці на території України існувало кримінально-правове регулювання. Інша справа, ким були створені відповідні норми і ким вони реалізовувалися.

Так, І. В. Козич справедливо говорить, що «...на «виході» кримінально-правова політика ... має свої призначенням вироблення відповідних норм і процедур, їх застосування та роз'яснення, а також контроль за дотриманням правил та процедур і за їх правильним та однаковим застосуванням. Тому серед реалізаційних («вихідних») функцій кримінально-правової політики варто виділити: 1) нормотворчу функцію, 2) нормозастосовчу функцію, 3) контрольну функцію» [7, с. 97].

Ніхто не може заперечити окреме існування нормотворення та нормозастосування і контролю у кримінально-правовій політиці. Найважливішим у їх співвідношенні є те, що вони можуть функціонувати ОКРЕМО і НЕЗАЛЕЖНО один від одного. І саме цей факт, як видається, є визначальним для періодизації кримінально-правової політики.

Якщо говоримо про обов'язковість наявності суверенного права на нормотворення, можливість нормозастосування та контролю над певною

територією, то у цьому випадку мусимо повернутися до періодизації П. Л. Фріса, в принципову основу якої, нагадаємо, «бути покладені соціально-політичні характеристики, що визначали незалежність України, можливості прийняття та впровадження в дію національного кримінального законодавства» [1, с.39]. Тоді цілком зрозумілим стає той факт, що великі часові періоди не входять у цю періодизацію. Вони і не можуть входити, бо на відповідний час не було того, що ми розуміємо під незалежністю та суверенним правом нормотворення.

Але це жодним чином не означає, що на відповідній території було відсутнє кримінально-правове регулювання. Так, не було можливості нормотворення, внаслідок відсутності незалежності, частково або повністю міг бути відсутній відповідний контроль, але нормозастосування існувало у всіх випадках. Звичайно, застосовувалися норми, створені суб'єктами, які мали дуже далеке відношення до території України (в сучасному розумінні). очевидно йде про законодавчі органи Російської імперії, законодавство Австро-Угорщини і т.п. Але ці норми застосовувалися. І в цьому контексті, мусимо користуватися періодизацією за чинністю відповідних нормативно-правових актів (за авторством, напр. В. В. Кузнецова [5] чи В. В. Бабаніної [6]).

Отож, кримінально-правова політика на території України (в сучасних її межах) мала нерозривний характер. В різні часові періоди:

1) якщо відповідні органи володіли суверенною можливістю творити і застосовувати кримінально-правові норми на підконтрольній території – в такому випадку виділяємо періоди, визначені П. Л. Фрісом;

2) якщо відповідні органи не створювали кримінально-правові норми внаслідок відсутності суверенного права їх творити – в такому випадку застосовуємо періодизацію за критерієм чинності відповідного нормативно-правового акту на певній території за авторством, напр. В. В. Кузнецова чи В. В. Бабаніної.

1. Фріс П.Л. *Нарис історії кримінально-правової політики України: Монографія / За заг. ред. М. В. Костицького. К.: Атіка, 2005. 124 с.*
2. Фріс П. Л. *Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. К.: Атіка, 2005. 332 с.*
3. Савченко А. В. *Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. К., 2007. 616 с.*
4. Денисов С. Ф. *Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської моральності (ст. 210, 211, 211-1 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1996. 22 с.*

5. Кузнецов В. В. *Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія*. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
6. Бабаніна В. В. *Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації*. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ 2021, 600 с.
7. Козич І. В. *Кримінально-правова політика: функції та функціонування : монографія Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2020. 299 с.*

Савчук В.А. Періодизація кримінально-правової політики

Стаття присвячена актуальній проблемі періодизації кримінально-правової політики України. Автор детально аналізує існуючі підходи до періодизації, зокрема запропоновані П.Л. Фрісом, А.В. Савченком, С.Ф. Денисовим, В.В. Кузнецовим та В.В. Бабаніною. Особлива увага приділяється критеріям, за якими здійснюється поділ на періоди, таким як соціально-політичні характеристики, що визначали незалежність України, історичні епохи та чинність джерел кримінального права.

Автор звертається до досліджень І.В. Козича щодо функцій кримінально-правової політики, підкреслюючи важливість розуміння «вхідних» та «вихідних» функцій. Це дозволяє розглядати кримінально-правову політику як систему, що має функції формування та реалізації. Особливий акцент робиться на тому, що нормотворення, нормозастосування та контроль можуть функціонувати окремо і незалежно один від одного.

На основі проведеного аналізу автор пропонує власний підхід до періодизації кримінально-правової політики України. Цей підхід враховує як періоди, коли Україна мала суверенне право на нормотворення, так і періоди, коли таке право було відсутнє. Для першого випадку автор рекомендує використовувати періодизацію П.Л. Фріса, а для другого - періодизацію за критерієм чинності відповідного нормативно-правового акту на певній території.

Стаття підкреслює нерозривний характер кримінально-правової політики на території України, незалежно від наявності чи відсутності державного суверенітету. Автор наголошує, що навіть за відсутності можливості нормотворення, нормозастосування завжди існувало, хоча й базувалося на нормах, створених іншими суб'єктами.

Запропонований підхід дозволяє більш повно і точно відобразити історію розвитку кримінально-правової політики України, враховуючи як періоди незалежності, так і періоди перебування під владою інших держав.

Ключові слова: кримінально-правова політика, періодизація, нормотворення, нормозастосування, суверенітет, історія кримінального права.

Savchuk V.A. Periodization of Criminal Law Policy

The article addresses the crucial issue of periodizing Ukraine's criminal law policy. The author provides a detailed analysis of existing approaches to periodization, particularly those proposed by P.L. Fris, A.V. Savchenko, S.F. Denysov, V.V.

Kuznetsov, and V.V. Babanina. Special attention is given to the criteria used for dividing into periods, such as socio-political characteristics that determined Ukraine's independence, historical epochs, and the validity of criminal law sources.

The author refers to I.V. Kozych's research on the functions of criminal law policy, emphasizing the importance of understanding «input» and «output» functions. This allows for the consideration of criminal law policy as a system with formation and implementation functions. Particular emphasis is placed on the fact that norm-making, norm application, and control can function separately and independently of each other.

Based on the conducted analysis, the author proposes his own approach to the periodization of Ukraine's criminal law policy. This approach takes into account both periods when Ukraine had sovereign right to norm-making and periods when such right was absent. For the first case, the author recommends using P.L. Fris's periodization, and for the second - periodization based on the criterion of the validity of the relevant normative legal act in a certain territory.

The article underlines the continuous nature of criminal law policy on the territory of Ukraine, regardless of the presence or absence of state sovereignty. The author emphasizes that even in the absence of the possibility of norm-making, norm application always existed, although it was based on norms created by other subjects.

The proposed approach allows for a more complete and accurate reflection of the history of Ukraine's criminal law policy development, taking into account both periods of independence and periods of being under the rule of other states.

The article contributes to a deeper understanding of the evolution of Ukraine's criminal law policy and provides a framework for further research in this area. It highlights the importance of considering both the ability to create laws and the practical application of criminal law norms when studying the history of criminal law policy.

Keywords: criminal law policy, periodization, norm-making, norm application, sovereignty, history of criminal law.